

Organska poljoprivreda

Karta za svjetsko tržište hrane

Aleksandra Nikolić

ORGANSKA POLJOPRIVREDA - ŠANSA ZA BRŽI RAZVOJ SELA

Očigledan je oporavak Bosne i Hercegovine, ali sporiji nego što se očekivalo i predviđalo. BiH privreda se suočava sa širokom paletom problema, od slabosti političkog i administrativnog sistema do uobičajenih problema vezanih za proces globalizacije i prelaska na tržišnu privredu. Privreda je još uvijek u fazi razvoja «pokretanog resursima» u kojoj još uvijek značajno učešće u BNP imaju primarne industrije (uključujući poljoprivredu). U isto vrijeme je vrlo visok uvoz hrane, oko 1 milion EUR, dok je više od 40% obradive zemlje van upotrebe. U takvoj situaciji svaka inicijativa koja osigurava veću dobit se mora smatrati prioritetom koji treba razvijati. U tom kontekstu organska poljoprivreda se smatra sektorom koji može doprinijeti razvoju preduzetničkog duha i pokrenuti razvoj ne poljoprivrednih sektora u seoskim oblastima, dok u isto vrijeme doprinosi kvalitetu prirodne okoline. Sa te tačke gledišta organska poljoprivreda predstavlja privlačnu priliku za razvoj zemlje.

Pored toga, raste potražnja za organskom hranom, razvija se eko (seoski) turizam, kao i sve

ostale aktivnosti koje doprinose boljem zdravlju potrošača. Trend promjene koncepta življenja s naglaskom na povratak prirodi otvara veoma atraktivne šanse za organske proizvođače BiH na domaćem, ali i atraktivnim ino-tržištima (uglavnom EU tržište). Prošlogodišnji izvozni rezultati, iako niski po vrijednosti (1,5 miliona EUR), potvrđuju mogućnost ostvarenja ove razvojne šanse, kao i mogućnost smanjenja siromaštva i poboljšanja kvaliteta života u ruralnim područjima.

Proces integracija u Evropsku uniju zahtjeva od vlade BiH da riješi neka socijalna i pitanja očuvanja prirodne okoline koja su povezana sa razvojem poljoprivrede i sela. Za ovu svrhu postoje pretpristupni fondovi EU. Razvoj organskog sektora je prilika da se privuku sredstva iz ovih fondova.

Treba istaći da je Evropska agencija za okoliš na listu ključnih indikatora vezanih za kvalitet zemljišta uključila i «površinu pod organskom poljoprivredom». Ovo je jasan putokaz svim zemljama članicama, ali i onima koje žele postati članice EU, da intenzivno rade na podršci i promociji organske poljoprivredne proizvodnje jer će na taj način najbolje doprinijeti očuvanju i unapređenju kvaliteta okoliša u Evropi.

SAŽETAK

Iako je organska poljoprivreda izvrsna šansa za povećanje konkurentnosti poljoprivrede koja, pritom pomažući razvoj sela, smanjuje siromaštvo i povećava kvalitet življenja u Bosni i Hercegovini, samo nevladin sektor (NVO) ulaže znatne napore u njen razvoj.

Dok se karakteristike sektora unapređuju svake godine, u isto vrijeme proizvođači i potrošači se suočavaju sa sve većim izazovima, problemima i administrativnim preprekama. Nedostatak regulatornog okvira u organskom sektoru glavni je uzrok ovakve situacije. Bez regulatornog okvira prilagođenog specifičnim uslovima u BiH, razvoj organske poljoprivrede bio bi rizičan, pa bi ova očigledna razvojna šansa postala još jedna propuštena prilika.

Ovo je poziv svim zainteresovanim da se udruže i da pomognu vladinim institucijama da izgrade prema potrebama organskog sektora Bosne i Hercegovine skrojen regulatorno-institucionalni okvir za njegov brži razvoj. Na taj način ćemo vrlo efikasno i efektno omogućiti i povećanje šansi za zapošljavanje u ruralnim oblastima, za smanjenje negativnog trgovinskog bilansa, za uspostavljanje fer uslova na domaćem tržištu, za zaštitu bogatog bh. bio i socio diverziteta.

B&H ORGANSKI SEKTOR - PRIČA O SKROMNOM ALI ZNAČAJNOM USPJEHU

Organski sektor je osnovan u BiH. Prema zvaničnim podacima certifikacijskog tijela u BiHOK, ove godine se 209 ha nalazi pod organskom proizvodnjom. Prema drugim međunarodnim izvorima, 1.113 ha su pod organskom proizvodnjom. Ova značajna razlika u podacima se javlja zato što u BiH postoje različita tijela za certifikaciju, a ne postoji stvarna komunikacija među njima. To je moguće zato što ne postoji regulatorni okvir za organski sektor u BiH.

Dodatnih 3.000 ha pod samoniklim aromatičnim i medicinskim biljem je certificirano. Ovako mali sektor je bio u stanju da 2006. godine izveze robe u vrijednosti više od 1,5 miliona EURO na svjetsko tržište, što je povećanje za oko 300% u odnosu na predhodnu godinu. Ovakav uspjeh u zemlji koja uvozi hrane u vrijednosti više od jedne milijarde KM je pažnje vrijedan i potvrđuje da je u BiH uspostavljen mali, ali veoma uspješan sektor organske proizvodnje hrane.

EU tržište - unosno tržište za organsku hranu

Organska poljoprivreda je u porastu svuda u svijetu, a posebno u Evropi. Zapadnoevropski udio u ukupnoj svjetskoj površini zemljišta pod organskom obradom je 21% i, što je značajnije, udio u ukupnom svjetskom prihodu (25 billiona US\$ u 2003.) iznosi 52%. Znači da je zapadnoevropsko tržište jedno od dva (sjevernoameričko je drugo) najunosnija tržišta koji imaju vrlo visok godišnji rast. Mora se naglasiti da ovo vrlo privlačno tržište čini oko 1% ukupnog svjetskog tržišta. Dobra vijest je da organsko tržište ima izuzetno visoke godišnje stope rasta, koje variraju od zemlje do zemlje od 10% do 40%.

Mora se podvući da je tržište Njemačke najvrednije, sa 3,5 billiona EURO ili 30% ukupne vrijednosti zapadnoevropskog tržišta.

Organska hrana se prodaje po premijumskim cijenama. Dobit (premija) značajno varira od zemlje do zemlje za različite proizvode (od 30 do 200%).

Organska hrana koja se prodaje na EU tržištu mora biti propisno etiketirana (označena). To znači da na pakovanju EU organske marke mora biti odštampan organski certifikacioni broj.

EU organska marka

ZAŠTO JE POTREBNO ZAKONSKI REGULISATI ORGANSKU POLJOPRIVREDU?

Organska poljoprivreda je održiv, prijateljski po okolinu, društveno prihvatljiv i ekonomski održiv sistem proizvodnje hrane. Drugim riječima, organska hrana se mora proizvesti u skladu sa standardima organske poljoprivrede, koji osiguravaju minimalnu upotrebu hemijskih sredstava, iskorištavanje lokalnog poljoprivrednog znanja i bioloških resursa, zaštitu krajolika, biodiverziteta, voda, u isto vrijeme obezbjeđujući prihod seoskoj populaciji. Zato je proizvodnja organske hrane zasnovana na povećanom intenzitetu rada, ali i na dodatnom naporu farmera da pronađu nove, efikasnije načine proizvodnje hrane i da obezbijede usluge za cjelokupnu zajednicu. Zato organska hrana, odnosno proizvođači organske hrane obezbjeđuju dodatnu vrijednost i za potrošače i za društvo, što treba nagraditi premijskim (višim) cijenama, kao i različitim vrstama društvene podrške.

Kako bi se na odgovarajući način na tržištu prepoznala ova dodatna vrijednost, neophodno je razviti povjerenje bazirano na jasnoj komunikaciji između proizvođača i potrošača. Potrošači moraju biti informisani o "vrijednosnom paketu" koji nudi organska hrana (svim dodatnim koristima), te moraju biti sigurni da su dobili očekivani i plaćeni specifični kvalitet, odnosno set dodatnih koristi i usluga. Zato je ustanovljen sistem obilježavanja baziran na učešću treće, nezavisne strane. Svaku proizvodnju treba nadgledati nezavisno tijelo kako bi poštovanje standarda organske poljoprivredne proizvodnje bilo osigurano. Proizvodnji koja zadovoljava standardne norme dodjeljuje se certifikat - pravo korištenja organske oznake (etikete) na tržištu. Regulatorni okvir mora da osigura da hrana bez odgovarajućeg certifikata neće biti prodana kao organska (zloupotreba organske etikete). Regulatorni okvir je neophodan da osigura povjerenje na tržištu kako bi zaštitio potrošača od prevare i da obezbijedi poštenu konkurenciju i mogućnost proizvođačima da ostvare dodatnu vrijednost, dobit, na tržištu. To sve znači da se bez odgovarajućeg regulatornog okvira ne može očekivati ubrzan razvoj organske poljoprivrede podstaknut rastućom potražnjom. Povećana

tražnja će biti zadovoljena povećanim uvozom ove vrste hrane.

Pored toga, organski farmeri se susreću s različitim problemima pri snabdijevanju sirovinama (sjemena, zaštita bilja, životinje itd. ne mogu se uvesti zbog zastarjele legislativne koja ne uvažava nove sorte, pasmine i preparate). Takođe, sektor je narastao toliko da se znanje i kapital ne mogu više obezbjeđivati nekim ličnim vezama, različitim vrstama improvizacije, već mora postojati institucionalni okvir koji će organskim proizvođačima pružati te usluge. Ove prepreke čine organski biznis veoma raskantnim poduhvatom, te umanjuju spremnost farmera da otpočnu ili prošire obim proizvodnje, kao i sposobnost konkurentnog nastupanja na tržištu. Ova situacija ima negativne efekte na sposobnost organskog sektora da učestvuje na unosnom EU tržištu. U isto vrijeme ne mogu se identifikovati, potpomoći niti nagraditi ni usluge koje organski proizvođači obezbjeđuju društvenoj zajednici. Sve ovo vodi zaključku da će bez odgovarajućeg regulatornog okvira porast organske proizvodnje, time i porast šansi za ostvarenje prihoda u seoskim oblastima, kao i porast izvoza hrane ostati još jedna velika ali neiskorištena prilika za BiH.

GLAVNE FUNKCIJE REGULATORNOG OKVIRA ORGANSKOG SEKTORA

Regulatorni okvir mora omogućiti sektoru održavanje pozitivnog odnosa prema prirodnoj i društvenoj okolini, kao i prema razvoju tehnologije i novim učesnicima u sektoru.

Organski regulatorni okvir treba da definiše odgovornosti i funkcije institucija sektora kako bi osigurao: (i) sistem osiguranja kvaliteta (akreditacija, certifikacija, norme i standardi i procedura etiketiranja); (ii) nadgledanje i izvještavanje (razvoj tijela za certifikaciju, prerađivača, farmi, uvoznika, registra izvoznika, liste sjemena, liste dozvoljenih sirovina, baze podataka koja je povezana sa međunarodnim informacionim sistemima), (iii) nadzor (konačna provjera usklađenosti učesnika u organskoj proizvodnji sa standardima i zakonima), (iv) podrška razvoju sektora, (v) međunarodna saradnja organskog sektora.

MODELI REGULATORNOG OKVIRA U ORGANSKOM SEKTORU KOJI SE PRIMJENJUJU ŠIROM SVIJETA

Postoje dva osnovna načina za organizaciju i regulaciju sektora:

a) prenijeti potpunu odgovornost za sve funkcije sektora na državu - primjenjuje se samo u Danskoj, državi sa najnižim nivoom korupcije i vrlo visokim BNP po glavi stanovnika. Dva su osnovna razloga zašto ovaj model nije prikladan za BiH: (i) Vlada BiH je još u razvojnoj fazi sa slabim institucionalnim kapacitetima; (ii) Bh. sektor postoji i učesnici u sektorskim aktivnostima navode da vrlo uspješno, međunarodno akreditovano certifikaciono tijelo - OK, treba da bude uključeno u regulatorni okvir organske poljoprivrede.

b) podijeliti odgovornosti i funkcionisanje sektora između NVO (privatnog) sektora i vlade. Nivo decentralizacije regulatornog okvira razlikuje se od zemlje do zemlje. Nema jasne preporuke kako ga organizovati.

KOJI MODEL ODGOVARA USLOVIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

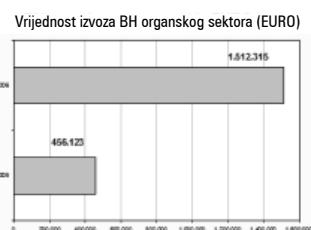
Kako bismo odgovorili na ovo pitanje, sačinjene su analize postojećeg regulatornog okvira u EU 25. Cilj ovih analiza bio je procjena regulatornog okvira sa stanovišta BiH s ciljem da se nađe onaj koji je najdjelotvorniji za primjenu u BiH. Iskorišteni su različiti kriteriji, kao što su izazovi EU integracija, nivo povjerenja u državu, efikasnost organskog sektora mjerena veličinom sektora, kao i veličinom organskog tržišta, sličnostima ekoloških uslova i struktura poljoprivrednog sektora. Kao najpogodniji za BiH izabran je austrijski regulatorni okvir. Funkcionisanje ovog regulatornog okvira je detaljnije opisano u Box.2.

SA BH. ORGANSKOM MARKOM U SVIJET

Jedino domaće certifikaciono tijelo u BiH - Organska kontrola (OK), koju su osnovali učesnici u organskom sektoru i koje radi na teritoriji cijele BiH, uspjelo je dobiti međunarodnu akreditaciju po ISO 65 standardima. Ovo je jedan od najvećih uspjeha organskog sektora u BiH zato što otvara vrata našim proizvodima za plasman na unosno EU i USA tržište.

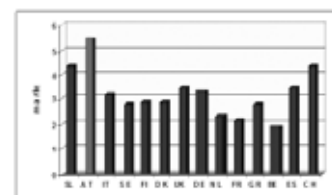
Bh. organska marka

BiH - VODEĆA ZEMLJA NA EU TRŽIŠTU - SAN ILI REALNOST?

U oblasti certifikovanih organskih divljih proizvoda BiH je jedna od pet vodećih zemalja u Evropi. Prema Međunarodnom trgovinskom centru (UNTCTAD/WTO). Udio BiH je 5% na tržištu divljih aromatičnih biljaka u EU. Ovo je vrlo značajan potencijal, posebno ako se uzme u obzir da ova grana poljoprivrede pokazuje visoku stopu rasta.

Rezultati procjene regulatornih okvira

1 - nisu slični situaciji u BiH.

7 - primjenjivi na situaciju u BiH.

Najbolji primjer Regulatorni okvir organskog sektora u Austriji

Odgovornost države podijeljena je između federalnih i pokrajinskih vlasti. Odgovornosti za osiguranje kvaliteta su organizovane na sljedeći način:

- Federalno ministarstvo za ekonomske odnose i rad je odgovorno za akreditaciju certifikacijskih tijela. Službenu odluku o certifikaciji donosi Organ za akreditaciju u saglasnosti sa EN 45 000 (ISO 65).
- Federalno ministarstvo socijalne zaštite (FMSSG) dodjeljuje početno odobrenje certifikacionim tijelima u saglasnosti s propisima EU 2092/91, a konačnu odluku donosi pokrajinski (državni) organ za kontrolu kvaliteta hrane u kojem je registrovano certifikacijsko tijelo.
- Potkomitet za organsku proizvodnju, Austrian Codex Alimentarius Committee, koji je dio FMSSG, pravi pregled organskih normi i standarda sa austrijskim učesnicima i pregovara o tome na nivou EU.
- Šest privatnih profitnih i neprofitnih organizacija osigurava certifikaciju i inspekciju proizvođača. Privatne šeme etiketiranja takođe su dio ovog procesa.

Pokrajinski nadzorni organ, u saradnji s Ustanovom za tehničku inspekciju Federalnog ministarstva poljoprivrede, okoliša i upravljanja vodama (FMAFEWM), vrši nadzor nad svim učesnicima u procesu.

Posmatranje i izvještavanje obavlja FMAFEWM. U ime ministarstva ovu odgovornost je preuzeo dio jedinice koja radi na poljoprivredno-okolišnim programima, Agrarmarkt Austria (AMA). Ovo ministarstvo vodi računa i o međunarodnoj saradnji i razvoju sektora.

NVO sektor, koji učestvuje i pomaže državnim institucijama u svim aktivnostima i odgovornostima osim certifikacije i djelimično akreditacije, usredotočio se na razvoj sektora putem osnivanja Zajedničkog (krovnog) udruženja organskih poljoprivrednika (EKOLAN), te razvoja Savjeta za organsku poljoprivredu (savjetodavno tijelo). NVO sektor preuzima glavnu ulogu u funkcionisanju i odgovornostima u oblasti međunarodnih komunikacija i saradnje, posebno preko IFOAM.

Aleksandra Nikolić je rođena 5. maja 1966 godine u Sarajevu. Osnovnu i srednju školu je završila u Sarajevu, gdje je i diplomirala na Poljoprivrednom Fakultetu u Sarajevu. Na istom fakultetu na Odsjeku za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije je odbranila i magistarski rad. Trenutno privodi kraju doktorsku disertaciju na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Zaposlena je na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu, kao viši asistent. Aktivno učestvuje u izgradnji B&H pokreta organske poljoprivrede. U okviru NVO BETA aktivno radi na promociji organske poljoprivredne proizvodnje, kao i na jačanju znanja i vještina farmera i organskih proizvođača. Član je Upravnog odbora NVO OK.

KOJI SU SLJEDEĆI KORACI?

1. Nacrt organske legislative treba što prije početi praviti i uključiti sve učesnike u taj proces. To bi podrazumijevalo osnivanje radne grupe koja bi bila predvođena odgovornom osobom iz MVTEO.
2. Treba preduzeti aktivnosti usmjerene na NVO sektor kako bi se osnovalo stalno dobrovoljno savjetodavno tijelo - Savjet za organsku poljoprivredu.
3. Treba odabrati i imenovati osobe odgovorne za sektor u svakoj postojećoj ili novoj instituciji poljoprivrednog sektora, koristeći trenutnu situaciju rekonstrukcije sektora na državnom nivou.
4. Treba obučiti imenovane osobe da shvate svoju ulogu, odgovornosti i svakodnevne poslove.
5. Treba razviti interaktivnu WEB platformu koju podupire država, kako bi se omogućila razmjena informacija i znanja.
6. Godišnje konferencije svih učesnika trebalo bi održavati kao stalnu aktivnost u procjeni karakteristika sektora i potreba države koje treba zadovoljiti.

Recommended further reading:

Nikolić, A. (2007): Policy study „BH Organic Agricultural Regulatory Structure“, OSF

EU Commision, DG Agriculture and rural development (2005): Organic farming in the EU – fact and figures, Bruxelles

EkoConnect information letter Organic Agriculture of Central and Eastern Europe, May 2006, www.ekoconnect.com,

FAO (2003): FACILITATING THE LEGAL AND POLICY FRAMEWORK FOR MARKETING AND TRADE OF CERTIFIED ORGANIC AGRICULTURE PRODUCTS“

(<http://www.rlc.fao.org/foro/alimentos/>)

Grolink AB (2004): Organic Agriculture in Aus-

tria – Highest rate of certified organic farms in the EU, The organic Standard, Issue 34

Rundgren Gunnar (2006): Best practices for organic policy: what developing country governments can do to promote the organic sector, ITC in printing

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama. Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 27 istraživača. Sva istraživanja su dostupna na www.soros.org.ba.